

■ Una gran novel·la per a lectors exigents

Alfred Sargatal

Al cap de poc més de deu anys de publicar la primera novel·la, *La mort del fabulador* (Quaderns Crema, 1999) —ja una referència—, Pasqual Farràs (Solsona, 1959) ens confirma i sobrepassa les expectatives amb la segona, *El vigilant i les coses* (Edicions de 1984, 2010).

D'entrada, cal advertir que no es tracta pas d'una novel·la de lectura fàcil, en el sentit que hi abundin els diàlegs, hi escassegin les descripcions, se centri en una trama «actual» o en uns temes de moda, recognoscibles per al gran públic, que l'enganxin des de la primera pàgina. Ben al contrari: es tracta d'una obra literària ambiciosa, que no busca l'èxit fàcil —d'acord amb criteris de màxima audiència—, sinó que recorre a un lèxic precís i maneja una sintaxi esmolada, demostrant en tot moment un menyspreu absolut pels recursos populars com aquells a què m'he referit, així com a la construcció d'escenes, la preparació de clímaxs o la fixació de coordenades d'espai i temps. El lector es trobarà, en definitiva, davant del que se'n diu encara bona literatura, amb majúscules.

Precisament quan escric aquest article, *El vigilant i les coses* forma part de la triple candidatura al Premi Crexells de novel·la 2010, al costat de *Contes russos*, de Francesc Serés, i *Els jugadors de whist*, de Vicenç Pagès Jordà, el guanyador del qual serà proclamat el proper 22 de juny en el marc d'un acte festiu i obert a tothom que tindrà lloc a l'Ateneu Barcelonès.

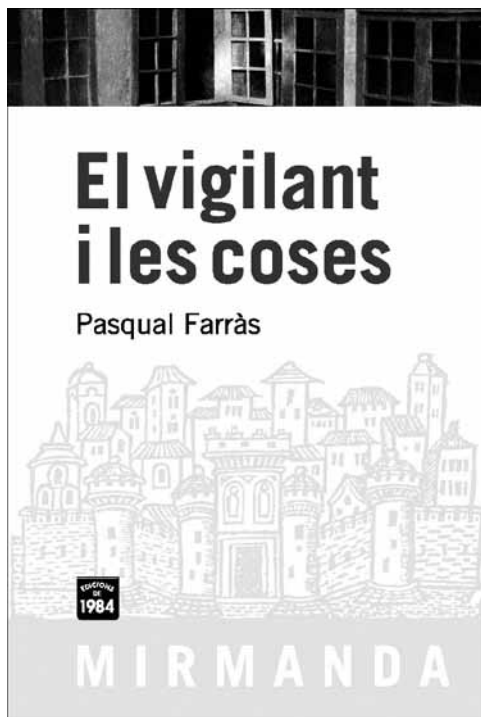
Si haguéssim de situar *El vigilant i les coses* de Pasqual Farràs en la tradició novel·listica l'hauríem d'emparentar, si de cas, en el marc de les avantguardes centroeuropees dels primers decennis del segle

xx, al costat de narradors com Robert Musil, l'autor de *L'home sense qualitats*; Robert Walser i la seva novel·la *Jakob von Gunten*; Franz Kafka i el conjunt de la seva obra; Alfred Polgar i *La vida minúscula*, o el Dino Buzzati d'*El desert dels tàrtars*.

No en debades la novel·la de Pasqual Farràs ve encapçalada amb una cita de Robert Musil que ja ens posa sobre avís del tipus d'obra amb què ens encarem: «De vegades se sentia com si hagués nascut amb unes qualitats per a les quals no hi havia actualment cap objectiu», diu l'epígraf inicial. El subjecte de la frase de Musil, en el cas de la novel·la de Pasqual Farràs, és el personatge del vigilant del títol i de tota l'obra, però també i sobretot del narrador, transposició, en bona mesura, de l'autor. Home sense qualitats, però amb necessitats de tenir-ne. No té hàbits però sí que té costums. El seu destí s'acompleix pel camí de la ficció.

El vigilant i les coses conté tots els elements que ha de tenir una novel·la: escenari, acció, temps, intriga, diàleg, descripció, personatges, conflictes. Centrada en un personatge anomenat August, des del punt de vista del qual està narrada tota la novel·la —en tercera persona i en estil indirecte lliure—, aviat ens adonem que es tracta d'algú amb qui qualsevol lector pot sentir-se identificat. En efecte: August, el protagonista de nom ambigu (d'emperador i de pallaso alhora), que fa de vigilant nocturn en uns magatzems, com diu el narrador quan la novel·la es troba ja molt avançada, ha construït les possibilitats d'un personatge capaç de viure al mateix temps diverses biografies, fins i tot contràries o contradictòries. En la mesura que vol deslliurar-se de les obligacions i, a més, sent la necessitat de participar en la vida comunitària, de comprometre's, és una mica com tothom, en el fons. Qualsevol lector o lectora pot sentir-s'hi identificat perquè viu una forta contradicció: li agradaria escapar de la realitat, però no vol viure sol.

Aquest personatge —aquest narrador— encarna d'alguna manera un mal del nostre temps: a la nostra societat, avui dia, tots tenim necessitat de fugir de la realitat, d'evadir-nos, de no implicar-nos,

PASQUAL FARRÀS

El vigilant i les coses

Edicions de 1984,

Barcelona 2009, 265 pp.

de no comprometre'ns, però al mateix temps, com August, la realitat, les coses (les persones, els objectes, els fets...), ens atrauen irremissiblement. Els fets, la realitat, les coses, pel fet de ser potser massa quotidians, massa previsibles i repetitius, ens cansen, ens avorreixen, ens acaben produint fastig. Aleshores reaccionem evadint-nos en nosaltres mateixos i en el nostre propi món. Però alhora, ben aviat, ens sentim culpables, traïdors, covards, i altra vegada tenim ganes de comprometre'ns, d'implicar-nos, de participar. En aquests cercles infinits ens trobem atrapats i no en podem fugir. Per això, en realitat, es pot considerar *El vigilant i les coses* com una metàfora o una al·legoria de l'ésser humà contemporani, un individu desassossegat que va sempre d'aquí cap allà, que aparentment ho té tot programat i ho controla tot, però que no acaba de trobar mai el seu lloc.

El protagonista d'*El vigilant i les coses* és no tant un personatge amb tota la seva complexitat psicològica, sinó un prototipus, i un antiheroi. Per una banda, és un simple vigilant nocturn d'uns magatzems dels afores d'una ciutat, i per l'altra, un individu que no es vol comprometre, que vol viure al marge del món, de les coses, per intentar trobar-se ell mateix. I no vol haver de fer res. Es tracta d'una renúncia? O d'una decisió conscient? O és que l'August és un fracassat, o un covard? O potser un heroi?

Algú l'ha qualificat de místic en l'època postindustrial, una època en què ja no hi ha espai per al misticisme. Les coses són la realitat, que no pot defugir, i que l'empenyen a actuar, a comprometre's. ¿Fins a quin punt es pot fugir d'aquest compromís?

Tanmateix, l'August no està tan segur d'obrar honestament i de ser una persona autèntica. En un moment donat, diu el narrador: «ell era exactament això, un vigilant que temia ser descobert per impostor. Un home que feia de vigilant i així els altres no veuriem que era un impostor. Un impostor amagat darrere la fesomia d'un vigilant estricte que no en deixava passar ni una. Un home tancat en el seu món que així s'estalviava d'haver de passar comptes amb ningú» (pàg. 123).

Al costat de l'August apareixen molts altres personatges amb noms literaris o singulars, inusuals, que no representen cap col·lectiu ni cap país determinat. Hi ha l'encarregat del batalló de neteja, anomenat Cabrinetti (nom de gran riquesa evocadora); la revisora dels caps de setmana, una donassa irada que es diu Amèlia;

el senyor Grand, el guardià de les vies d'accés als magatzems; uns ninots de fusta o figures armades articulades; el llibreter senyor Virgili (nom per ell mateix poètic, i clàssic), a qui l'August ha venut tots els llibres de la seva biblioteca; en Silvestre, el cambrer del Cafè Central; el jove Hèctor, «mort per les patrulles de la policia», i la seva amiga Gal·la, que desapareix misteriosament; la seva germana petita, la Cris, i el grup de nois avinguts; la bella Atalanta, «vinguda de lluny, deien, i admirada pertot»; en Fidel, el nou vigilant de nom més que escaient i que faria les feines que havia fet l'August fins a la mort del senyor Grand; en Segimon i la Beth, o la Lisa, o la Betty; les tres noies, les veïnes, Genoveva, Caterina, Matilde, Begonya, Rita, Greta, etc.

L'escenari, si es pot dir així, on transcorre l'acció d'aquesta novel·la és una ciutat amb un passat important, se suposa, amb una història passada gloriosa i un aire senyorial. I, com en tota gran ciutat amb història, hi ha diverses faccions que debaten entre elles de manera permanent i acalorada. La seva identitat és posada en tot moment en qüestió i fins i tot es parla de complots i d'intents de revolta. Una ciutat amb un riu persistent, «eix que vertebrava els espais i també la vida indiferent de tothom», i amb un Club Gimnàstic, l'Hotel Continental, el Gran Teatre Comunal, una fira d'atraccions... En aquest sentit es pot dir que es tracta d'una ciutat que podria representar qualsevol ciutat en una època de profundes transformacions. Com la nostra?

La vida per què ha optat el personatge de l'August és una vida situada a la frontera: ni dins ni fora de la societat ni del món, sinó en el tall on es troben aquests dos elements. Per això es pot afirmar que l'autèntic protagonista no és pas la ciutat ni el personatge principal, ni els secundaris, ni el magatzem o els seus guardians, sinó la veu narrativa, és a dir, una manera de dir, una manera de parlar, més ben dit, la visió del món que hi ha darrere. La seva moral. La moral d'algú que s'esforça per trobar l'espai just de l'escriptura, fronterer, dins i fora del món.

El vigilant i les coses requereix, doncs, una lectura lenta. Un lector, per tant, exigent, perquè s'haurà d'enfrontar amb un narrador fascinant, que posseeix i demostra una omnisciència inquietant. Ell mateix és un protagonista doble, perquè encarna alhora el personatge de l'August i la sobreconsciència del narrador.

Si *La mort del fabulador* va ser, vist ara, des de la perspectiva

actual, un dels llibres més importants de la dècada de 1990, *El vigilant i les coses serà*, sens dubte, una de les novel·les més importants de la dècada del 2000.

ALFRED SARGATAL PLANA, actualment jubilat, ha estat catedràtic de Llengua Catalana i Literatura.